

Οι άδειες των κρατουμένων σε Ελλάδα και Νορβηγία - μια συγκριτική επισκόπηση

Ελένη Τσουνάκου-Ρουσιά

ΜΔΕ Ποινικών Επιστημών

Εισαγωγή

Οι άδειες των κρατουμένων είναι ίσως το κύριο θέμα συζήτησης στο πεδίο του ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος, τόσο εντός όσο και εκτός των καταστημάτων κράτησης. Ως μέσο μετάβασης από τον κόσμο της φυλακής σε αυτόν της ελευθερίας, το δικαίωμα στην άδεια δεν συναντάται μόνο στο ελληνικό δίκαιο. Αντίθετα, εντοπίζεται στη φαρέτρα και άλλων σωφρονιστικών συστημάτων, η σύγκριση με τα οποία θα μπορούσε να μας οδηγήσει σε χρήσιμα συμπεράσματα και στη συνέχεια ενδεχομένως σε βελτιώσεις, και με βάση τα πρότυπα άλλων κρατών. Το “The Art of Crime” επιχειρεί να ξεκινήσει αυτή τη σύγκριση ως προς πτυχές του θεσμού της άδειας από μία χώρα που απέχει πολύ από την ελληνική πραγματικότητα, τη Νορβηγία, με την προοπτική να επεκτείνει αυτή την προσπάθεια και σε άλλες χώρες στα τεύχη που θα ακολουθήσουν.

1. Πεδίο σύγκρισης

Ειδικότερα, κατά τη σύγκριση ανάμεσα στις δύο χώρες, από όλο το φάσμα, θα περιοριστούμε στις αντιστοιχίες ανάμεσα στην τακτική και την έκτακτη άδεια στο ελληνικό δίκαιο και την τακτική άδεια, την άδεια για λόγους πρόνοιας και τη σύντομη άδεια του νορβηγικού συστήματος. Οι παράμετροι που θα εξετάσουμε είναι ο σκοπός και οι μορφές, οι χρονικές προϋποθέσεις, το πρίσμα του κινδύνου και των λόγων ασφαλείας και η διάρκεια της κάθε άδειας.

2. Ο σκοπός και οι μορφές της άδειας

2.1. Στο ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα, η άδεια αποτελεί ένα από τα μέσα επικοινωνίας του κρατούμενου με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Ο σκοπός της επικοινωνίας αυτής είναι διττός: αφ’ ενός η ομαλή διαβίωση του κρατουμένου στο κατάστημα κράτησης και αφ’ ετέρου η ταχύτερη προσαρμογή του στην κοινωνική ζωή, μετά την απόλυσή του. Ως προς τους επιμέρους σκοπούς, η τακτική άδεια στοχεύει στην κοινωνική επανένταξη του κρατούμενου, παράλληλα δε είναι μέσο μείωσης των αρνητικών συνεπειών της κράτησης εν γένει. Η έκτα-

κτη άδεια χορηγείται προς εκπλήρωση οικογενειακών, επαγγελματικών ή άλλων έκτακτων και απρόβλεπτων εξαιρετικού χαρακτήρα αναγκών του κρατούμενου.

2.2. Στο πλαίσιο του νορβηγικού συστήματος, σκοπός της άδειας μπορεί να είναι η διατήρηση της επικοινωνίας του κρατούμενου με την κοινωνία, η εξέταση του πώς πράττει σε συνθήκες ελευθερίας, η συνεισφορά στην ομαλή μετάβασή του στην ελευθερία και/ ή η διευκόλυνση ως προς τη διατήρηση της επικοινωνίας του με τους συγγενείς του. Σκοπός της άδειας μπορεί να είναι ακόμα η διευκόλυνση του κρατούμενου ώστε να διευθετήσει τις υποθέσεις του εκτός φυλακής, αναφορικά με την οικογένεια ή την περιουσία του. Η άδεια δύναται να χορηγηθεί υπό τις εξής μορφές: τακτική άδεια, άδεια για λόγους πρόνοιας και σύντομη άδεια διάρκειας λίγων ωρών.

Συγκεκριμένα:

Η τακτική άδεια (*ordinær permisjon*) είναι η κύρια μορφή άδειας, χορηγείται όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο για την περαιτέρω έκτιση της ποινής και έχει ως σκοπό τη διευκόλυνση της επικοινωνίας του κρατούμενου με το περιβάλλον εκτός φυλακής και τη θεμελίωση σχέσεων ή την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που θα τον αποτρέψουν από την τέλεση νέων εγκληματικών ενεργειών στο μέλλον (π.χ. διατήρηση της επικοινωνίας με την οικογένεια, διενέργεια αναγκαίων εργασιών και σε σχέση με την προετοιμασία πριν την αποφυλάκιση). Η σύντομη άδεια (*korttidspermisjon*) χορηγείται όταν κρίνεται αναγκαία ή σκόπιμη για την αποκατάσταση του ατόμου (π.χ. για επίσκεψη σε εξωτερικό γιατρό, σε δημόσια υπηρεσία ή για την επίβλεψη τέκνων) και δεν αφορά σε δραστηριότητες που έχουν κυρίως κοινωνικούς σκοπούς, ούτε σε υποθέσεις που θα μπορούσε ο κρατούμενος να διευθετήσει στο πλαίσιο της τακτικής άδειας. Η άδεια για λόγους πρόνοιας (*velferdspersisjon*) χορηγείται για ειδικούς και βαρύνοντες λόγους, όπως γεγονότα που αφορούν στο άμεσο συγγενικό περιβάλλον -με ιδιαίτερη έμφαση στα παιδιά- του κρατούμενου ή τους οικείους του (για παράδειγμα προκειμένου ο κρατούμενος να παρευρεθεί σε τελετές, όπως π.χ. κηδείες, βαπτίσεις και γάμους), και μόνο πριν τη συμπλήρωση του χρονικού ορίου που θέτει ο νόμος για τη χορήγηση της τακτικής άδειας.

3. Ελάχιστη έκτιση της ποινής πριν τη χορήγηση άδειας

3.1. Στη συνέχεια, εξετάζουμε τις χρονικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση της τακτικής άδειας στις δύο χώρες.

Η γενική ρύθμιση στην ελληνική νομοθεσία προβλέπει ότι πριν τη χορήγηση της τακτικής άδειας η κράτηση πρέπει να έχει διαρκέσει τουλάχιστον τρεις μήνες, επιπλέον ορίζεται ότι ο κατάδικος πρέπει να έχει εκτίσει το 1/5 της ποινής του χωρίς ευεργετικό υπολογισμό ημερών

ποινής λόγω εργασίας. Σε περίπτωση που εκτίεται ποινή ισόβιας κάθειρξης, η κράτηση πρέπει να έχει διαρκέσει τουλάχιστον οκτώ έτη.

Αντίστοιχη προϋπόθεση υπάρχει και στο νορβηγικό σύστημα, αφού στον κρατούμενο δύναται να χορηγηθεί για πρώτη φορά τακτική άδεια μετά την έκτιση μέρους της ποινής. Ειδικότερα, ο κρατούμενος θα πρέπει να έχει εκτίσει τουλάχιστον το 1/3 της ποινής του και να έχει παραμείνει στην φυλακή για διάστημα τουλάχιστον τεσσάρων μηνών. Σε περίπτωση που η επιβληθείσα ποινή υπερβαίνει τα δώδεκα έτη, ο ελάχιστος χρόνος κράτησης πριν τη χορήγηση τακτικής άδειας ορίζεται στα τέσσερα έτη (permisjonstid). Εάν συντρέχουν ειδικοί και βαρύνοντες λόγοι, σε εξαιρετικές περιπτώσεις δύναται ο κρατούμενος να λάβει άδεια και σε πρότερο χρονικό σημείο από αυτό που περιγράψαμε αμέσως ανωτέρω (fremskutt permisjonstid).

3.2. Ενδιαφέρον παρουσιάζει στο πλαίσιο αυτό η σύγκριση της έκτακτης άδειας στην ελληνική νομοθεσία με τη σύντομη άδεια και την άδεια για λόγους πρόνοιας στην νορβηγική. Ειδικότερα, για τη χορήγηση της έκτακτης άδειας από τα ελληνικά καταστήματα κράτησης δεν απαιτείται να συντρέχουν οι χρονικές προϋποθέσεις που αναφέραμε ανωτέρω για τις τακτικές άδειες. Ως προς το νορβηγικό δίκαιο, όπως είδαμε, η άδεια για λόγους πρόνοιας δύναται να χορηγηθεί ανά πάσα στιγμή πριν την πλήρωση των χρονικών προϋποθέσεων που ισχύουν για την τακτική άδεια. Αντίθετα, για τη χορήγηση της σύντομης άδειας ισχύουν οι ίδιοι χρονικοί περιορισμοί που προβλέπονται για την τακτική άδεια, αποτελεί δε προϋπόθεση η επιτυχής ολοκλήρωση της πρώτης τακτικής άδειας, προτού να χορηγηθεί έκτακτη άδεια.

4. Το πρίσμα του κινδύνου και των λόγων ασφαλείας

4.1. Αναφέραμε ήδη ότι για τη χορήγηση της τακτικής άδειας απαιτείται ο κρατούμενος των ελληνικών φυλακών να έχει εκτίσει ένα μέρος της ποινής του. Παράλληλα, θα πρέπει να μην εκκρεμεί εναντίον του ποινική διαδικασία για αξιόποινη πράξη σε βαθμό κακουργήματος ή διαδικασία εκτέλεσης ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης ή έκδοσης σε τρίτη χώρα. Αυτές είναι οι τυπικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση της άδειας.

Οι ουσιαστικές προϋποθέσεις είναι αυτές που θα μας απασχολήσουν εν προκειμένω, καθώς βάσει αυτών για να λάβει ο κρατούμενος άδεια πρέπει περαιτέρω να εκτιμάται ότι δεν υπάρχει κίνδυνος τέλεσης νέων εγκλημάτων κατά τη διάρκεια της άδειας και ότι συντρέχουν λόγοι που δικαιολογούν την προσδοκία ότι δεν υπάρχει κίνδυνος φυγής και ότι ο κρατούμενος δεν θα κάνει κακή χρήση της άδειάς του.

Ορίζεται δε ότι για να διαπιστωθεί η συνδρομή αυτής της προϋπόθεσης εκτιμώνται ιδίως: α) η προσωπικότητα του κρατούμενου και η εν γένει συμπεριφορά του μετά την τέλεση της πράξης, κατά τη διάρκεια της κράτησης και κατά τη διάρκεια των αδειών που ενδεχομένως του έχουν ήδη χορηγηθεί, β) η ατομική, επαγγελματική και κοινωνική κατάσταση του ιδίου και της οικογένειάς του, καθώς και οι τυχόν οικογενειακές του υποχρεώσεις και γ) η ωφέλεια που μπορεί να έχει για την προσωπικότητά του και τη μελλοντική του εξέλιξη η λήψη μέτρων για τη σταδιακή επάνοδό του σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας.

4.2. Στο πλαίσιο του νορβηγικού συστήματος, η άδεια χορηγείται εφ' όσον δεν αντενδείκνυται για λόγους ασφαλείας εάν -όπως είπαμε- συνηγορούν σε αυτό ειδικοί και βαρύνοντες λόγοι ή όταν η άδεια θεωρείται αρμόζουσα για την περαιτέρω εκτέλεση της ποινής. Σημείο αφετηρίας για την αξιολόγηση του εάν η άδεια είναι εύλογη υπό το πρίσμα της ασφάλειας είναι η συνολική γνώση που έχει η αρμόδια υπηρεσία (*kriminalomsorgen*) για τον κρατούμενο καθώς και τη συμπεριφορά του κατά την έκτιση της ποινής. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο εάν υπάρχει λόγος να υποθεθεί ότι ο κρατούμενος θα διαπράξει νέα εγκληματική πράξη κατά τη διάρκεια της άδειας, δεν θα εμφανιστεί μετά το τέλος της άδειας για να αποφύγει την έκτιση του υπόλοιπου της ποινής ή θα παραβιάσει τις προϋποθέσεις και τους όρους της άδειας ή θα κάνει με άλλο τρόπο κακή χρήση της άδειας.

Πρέπει δε να εξετάζεται εάν ο κίνδυνος μπορεί να αποσοβηθεί με την επιβολή συγκεκριμένων όρων κατά τη διάρκεια της άδειας, ώστε αυτή να εμφανίζεται ότι πληροί τις απαιτήσεις της ασφάλειας, και μόνο εάν τέτοιοι όροι δεν θεωρούνται επαρκείς τότε να μην χορηγείται η άδεια.

Τονίζεται η σημασία που δίνεται στη συμπεριφορά του κρατουμένου κατά την έκτιση της ποινής για τη χορήγηση της άδειας. Ιδίως σε περίπτωση που ο κρατούμενος υποπέσει σε σοβαρό πειθαρχικό παράπτωμα, δεν επιτρέπεται να λάβει νέα άδεια λόγω επαναξιολόγησης των συνθηκών ασφαλείας για διάστημα τουλάχιστον τεσσάρων μηνών από τον χρόνο τέλεσης του πειθαρχικού παραπτώματος. Κι αυτό όχι ως τιμωρητική αντίδραση, αλλά λόγω της απώλειας της εμπιστοσύνης που συνεπάγεται η διάπραξη του πειθαρχικού παραπτώματος.

Για την αξιολόγηση του κινδύνου πληροφορίες για τον κρατούμενο μπορούν να αντληθούν και από άλλες πηγές, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας, εγγράφων ποινικών υποθέσεων και προηγούμενων ποινικών αποφάσεων. Εξετάζεται επίσης η συμπεριφορά του κρατουμένου σε περίπτωση που έχει εκτίσει στο παρελθόν στερητική της ελευθερίας ποινή, όπως εάν είχε παραβιάσει τους όρους της άδειας ή εάν είχε τιμωρηθεί για σοβαρά πειθαρχικά παραπτώματα.

5. Διάρκεια της άδειας

5.1. Στο ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα, η τακτική άδεια διαρκεί από μία έως έξι ημέρες. Σε περίπτωση που ο κρατούμενος έχει ήδη εκτίσει με οποιονδήποτε τρόπο τα 2/5 της ποινής ή σε περίπτωση ισόβιας κάθειρξης τα δώδεκα έτη, η διάρκεια μπορεί να αυξάνεται έως τις εννέα ημέρες. Σε κάθε περίπτωση, στις ημέρες συνυπολογίζονται Κυριακές και αργίες. Ετησίως, η συνολική διάρκεια της άδειας δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 45 ημέρες. Μία επιπλέον ημέρα για τη μετάβαση και μία για την επιστροφή (που δεν υπολογίζονται στη συνολική διάρκεια των 45 ημερών) μπορεί να δοθεί σε κρατούμενους για τους οποίους ο τόπος μετάβασης απέχει πάνω από 300 χιλιόμετρα από τη φυλακή ή είναι νησί με συγκοινωνιακές δυσχέρειες. Μεταξύ δύο αδειών πρέπει να μεσολαβεί διάστημα τουλάχιστον δύο μηνών.

Η τακτική άδεια στο πλαίσιο της νορβηγικής νομοθεσίας μπορεί να έχει μικρότερη ή μεγαλύτερη διάρκεια. Συνολικά δεν πρέπει να υπερβαίνει έναν αριθμό ημερών ετησίως (permisjonskvote), ο οποίος μπορεί να φτάσει τις 18 ημέρες, χωρίς να υπολογίζεται σε αυτές ο απαραίτητος χρόνος μετακίνησης. Σε ειδικές περιπτώσεις, εάν π.χ. ο κρατούμενος έχει παιδιά και αυτό είναι προς το συμφέρον των παιδιών του, ο αριθμός των ημερών άδειας ετησίως μπορεί να φτάσει τις 30. Ο υπολογισμός γίνεται ως εξής:

- Συνολικός χρόνος άδειας 18 ημέρες: $18/12$ μήνες = 1,5 ημέρα (3 ημέρες το δίμηνο)
  - Συνολικός χρόνος άδειας 24 ημέρες: $24/12$ μήνες = 2 ημέρες (4 ημέρες το δίμηνο)
  - Συνολικός χρόνος άδειας 30 ημέρες: $30/12$ μήνες = 2,5 ημέρες (5 ημέρες το δίμηνο) κ.ο.κ.
- Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, για ειδικούς και βαρύνοντες λόγους, δύναται να χορηγηθεί ετησίως άδεια περισσότερων ημερών από αυτές που αναφέραμε αμέσως ανωτέρω (utvidet permisjonskvote).

5.2. Αναφορικά με τις λοιπές κατηγορίες αδειών, στο πλαίσιο της έκτακτης άδειας στο ελληνικό δίκαιο ως ανώτατο χρονικό όριο τίθεται αυτό των 24 ωρών. Αντίστοιχα, στο νορβηγικό σύστημα η σύντομη άδεια έχει διάρκεια πέντε ωρών συμπεριλαμβανομένου του χρόνου μετακίνησης, μπορεί να φτάσει όμως τις επτά ώρες σε περίπτωση που ο σκοπός της άδειας δεν μπορεί να επιτευχθεί διαφορετικά, λόγω του μακρού χρόνου μετακίνησης. Ο αριθμός δεν πρέπει να υπερβαίνει τις δύο σύντομες άδειες τον μήνα, ωστόσο μπορεί να φτάσει και τις οκτώ εφόσον ο κρατούμενος υπάγεται σε πρόγραμμα θεραπείας που απαιτεί συχνή παρακολούθηση εκτός φυλακής. Για την άδεια για λόγους πρόνοιας ισχύουν όσα αναφέραμε για την τακτική άδεια.

Συμπεράσματα

α) Ως προς τους σκοπούς της τακτικής άδειας ο βασικός άξονας είναι κοινός: η άδεια χορηγείται με στόχο την επανένταξη του κρατούμενου, παράλληλα δε εξομαλύνει τη ζωή εντός της φυλακής και διευκολύνει την περαιτέρω έκτιση της ποινής.

β) Τηρουμένων των αναλογιών, ο σκοπός που επιτελεί η έκτακτη άδεια του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου, δηλαδή η κάλυψη περαιτέρω επειγουσών αναγκών του κρατούμενου, εξυπηρετείται υπό δύο μορφές στο νορβηγικό: α) με τη μορφή της άδειας για λόγους πρόνοιας, πριν την πλήρωση των χρονικών προϋποθέσεων για τη χορήγηση τακτικής άδειας και β) με τη μορφή της σύντομης άδειας, μετά τη πλήρωση αυτών των χρονικών προϋποθέσεων.

γ) Ως προς το διάστημα παραμονής στη φυλακή πριν τη χορήγηση τακτικής άδειας, με μια πρώτη ματιά, η ελληνική νομοθεσία εμφανίζεται ευνοϊκότερη της νορβηγικής ως προς και τις δύο παραμέτρους, δηλαδή τον ελάχιστο χρόνο και το τμήμα της ποινής που πρέπει να έχει εκτιθεί πριν τη χορήγηση της άδειας.

Ελλάδα: τουλάχιστον 3 μήνες, 1/5 ποινής, 8 έτη για ισόβια

Νορβηγία: τουλάχιστον 4 μήνες, 1/3 ποινής, 4 έτη για ποινή άνω των 12 ετών

Ωστόσο, οφείλουμε να παρατηρήσουμε αφ' ενός ότι στο νορβηγικό δίκαιο προβλέπεται η δυνατότητα κάμψης των χρονικών προϋποθέσεων υπέρ του κρατούμενου και αφ' ετέρου ότι οι επιβληθείσες ποινές στη Νορβηγία είναι σημαντικά χαμηλότερες από αυτές που επιβάλλονται στην Ελλάδα. Ως εκ τούτου, σε επίπεδο νομοθεσίας είναι ελαστικότερες οι διατάξεις στην Ελλάδα, εκ των πραγμάτων όμως οι κρατούμενοι παραμένουν για μεγαλύτερο διάστημα στη φυλακή, προτού λάβουν την πρώτη τους τακτική άδεια.

δ) Ως προς τους λόγους ασφαλείας που συνέχονται με τη χορήγηση της άδειας, παρατηρούμε ότι η έννοια του κινδύνου ενυπάρχει και στις δύο νομοθεσίες (κίνδυνος φυγής, κίνδυνος τέλεσης νέων αδικημάτων, κίνδυνος για κακή χρήση της άδειας). Ωστόσο, στο πλαίσιο του νορβηγικού συστήματος καθορίζεται λεπτομερέστερα και με μεγαλύτερη ευρύτητα το πλαίσιο των σχετικών πηγών και των εγγράφων, από τα οποία συνάγεται η ύπαρξη αυτού του κινδύνου και κατά συνέπεια η ενεργοποίηση των λόγων ασφαλείας που δρουν αποτρεπτικά για τη χορήγηση της άδειας. Με αυτόν τον τρόπο ευνοείται η ουσιαστική αιτιολόγηση τυχόν απορριπτικής κρίσης για την χορήγηση της άδειας, και περιορίζεται η πιθανότητα αυθαιρεσίας σε αυτό το πεδίο.

ε) Ο χρόνος διάρκειας της τακτικής άδειας ετησίως είναι μεγαλύτερος στην ελληνική νομοθεσία (έως 45 ημέρες) έναντι της νορβηγικής (έως 18 ημέρες και έως κατ' εξαίρεση 30 ημέρες), με αποτέλεσμα το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα να εμφανίζεται πιο επιεικές ως προς αυτό

το σκέλος. Ωστόσο, στο νορβηγικό δίκαιο προβλέπεται δυνατότητα υπέρβασης του μέγιστου ορίου ημερών της τακτικής άδειας υπέρ του κρατούμενου. Παράλληλα, είναι κοινός τόπος ότι η χορήγηση της τακτικής άδειας στην Ελλάδα συναντά στην πράξη προσκόμματα που υπερβαίνουν το γράμμα και το πνεύμα του νόμου, με αποτέλεσμα οι κρατούμενοι να μην απολαμβάνουν συχνά τις ευνοϊκότερες αυτές προβλέψεις του νόμου.